

Resultaten Velduitvraag Faro

Cultureel erfgoed wordt gemaakt, beheerd en verzorgd door mensen. Zes miljoen Nederlanders zijn in hun vrije tijd actief bij bijvoorbeeld een museum of molen, zetten een traditie of ambacht voort of beoefenen een andere vorm van cultureel erfgoed. In de Velduitvraag Faro stond de vraag centraal hoe overheden en instellingen hun bijdrage aan de erfgoedzorg volgens de principes van het Verdrag van Faro kunnen ondersteunen. Dit document bevat de resultaten van de velduitvraag.

De erfgoedzorg is de afgelopen jaren in beweging. Er wordt gezocht naar manieren om de erfgoedzorg participatiever, democratischer, inclusiever en dienstbaarder aan de samenleving te maken. Deze beweging in de erfgoedzorg is er al langer, maar kreeg extra wind in de zeilen toen Nederland het Verdrag van Faro en het UNESCO-verdrag Immaterieel Cultureel Erfgoed omarmde. In de afgelopen jaren hebben steeds meer overheden, erfgoedinstellingen, opleidingen, erfgoedgemeenschappen¹ en anderen verkend wat deze verdragen voor hen betekenen.

Het brede erfgoedveld benoemde in 2022 voor het Verdrag van Faro drie richtinggevende principes die ook goed passen bij het UNESCO-verdrag Immaterieel Cultureel Erfgoed:

- **Meedoen** door fysieke en digitale toegang tot erfgoed voor inwoners, maar ook meebepalen en gelijkwaardig samenwerken;
- **Openstaan** voor verschillende erfgoedopvattingen en nieuwe vormen van erfgoed. En ruimte bieden aan kennis van inwoners;

- **Verbinden** van erfgoed met maatschappelijke doelen, zoals het verbeteren van sociale cohesie en welzijn.

In de afgelopen jaren is steeds opnieuw met het hele erfgoedveld de koers bepaald om het gedachtegoed van beide verdragen te implementeren. Ook nu is er weer zo'n moment. De ratificatie van het Verdrag van Faro komt dichterbij. Dat betekent dat overheden en overheidsinstellingen straks hun verantwoordelijkheid moeten nemen om de uitgangspunten van het verdrag te laten landen in hun beleid en de praktijk. Hoe kunnen zij (nog) beter samenwerken met erfgoedgemeenschappen en samen zorgen voor cultureel erfgoed? Hoe kunnen zij gemeenschappen (nog) beter ondersteunen? En hoe kunnen zij erfgoed (nog) beter inzetten voor de samenleving?

Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, de koepel van provinciale erfgoedhuizen OPEN en LKCA willen ook de komende jaren

ondersteuning bieden aan dit proces. Samen met andere partners! Hiervoor stellen ze een nieuwe agenda op: de Netwerkagenda Erfgoedbeoefening (Verdrag van Faro en het UNESCO-verdrag Immaterieel Cultureel Erfgoed). Ze zijn benieuwd welke punten er op de agenda moeten staan en wie daarin wil investeren.

In april 2026 is door deze partijen een vragenlijst verspreid: de Velduitvraag Faro. De komende pagina's van dit document doen verslag van de uitkomsten van deze uitvraag. Het vormt daarmee een belangrijke bouwsteen voor de Netwerkagenda Erfgoedbeoefening. De komende maanden worden nog meer bouwstenen verzameld en besproken met het erfgoedveld. Samen maken we het steeds concreter.

In nieuwsbrieven van het Faro-programma, KIEN, de provinciale erfgoedhuizen en LKCA wordt geregeld een update gegeven over de ontwikkeling van de Netwerkagenda Erfgoedbeoefening en verteld hoe u deel kunt nemen. Is iets onduidelijk, of volstaat het niet, neem dan contact met ons op: faro@cultureelerfgoed.nl.

¹ Een erfgoedgemeenschap is een breed begrip. Hiertoe behoren groepen mensen die zich inzetten voor cultureel erfgoed vanuit een interesse of passie, zoals erfgoedvrijwilligers of beoefenaars van een ambacht. En mensen die vanuit een regionale, culturele of religieuze achtergrond betrokkenheid hebben bij erfgoed. Ook burgerinitiatieven kunnen een erfgoedgemeenschap vormen, bijvoorbeeld als zij zich inzetten voor verduurzaming of herbestemming van monumenten.

Velduitvraag Faro

Waar moet de komende jaren op worden ingezet om uitvoering te geven aan het Verdrag van Faro? In april 2026 konden mensen en organisaties uit het brede erfgoedveld laten weten hoe zij daar naar kijken. Hiervoor hebben het Faro-programma, KIEN, de koepel van provinciale erfgoedhuizen OPEN en LKCA een enquête verspreid.

Op het Faro-platform en via LinkedIn verschenen columns om het denken te prikkelen. 135 mensen namen de tijd en moeite om te reageren op de enquête. Met elkaar vormen ze een brede vertegenwoordiging van het erfgoedveld. Er reageerden mensen van overheden, vrijwilligersorganisaties, gemeenschappen, ondersteuners en bruggenbouwers. Van gevestigde namen tot jonge erfgoedbeoefenaars. Hun reacties leveren bij elkaar een schat aan informatie op voor de toekomstige Netwerkagenda Erfgoedbeoefening.

Graag doen we verslag van deze rijkdom aan inzichten en wensen. We hebben geteld en gelezen. Op de volgende pagina ziet u eerst de top 10 van meest genoemde behoeften. Met aansluitend, gerubriceerd in vier thema's, een inhoudelijk beeld van de inzichten en wensen die hierachter schuil gaan.

Plek aan tafel

De kennis, ervaringen en de stem van erfgoedgemeenschappen doen ertoe.

Veerkrachtige erfgoedgemeenschappen

Om passie voor erfgoed centraal te stellen moet er passende ondersteuning zijn.

Veranderende taal, opvattingen en verbindingen

Een verandering in erfgoeddenken vraagt om een nieuwe taal en nieuwsgierigheid naar elkaars opvattingen.

Samen weten we meer

Het faciliteren van lerende netwerken en aandacht voor nieuwe generaties is nodig.

Top 10 meest genoemde behoeften door het erfgoedveld

1	Structurele financiering en continuïteit	6	Verjonging en instroom nieuwe vrijwilligers
2	Erkenning en waardering	7	Digitale ondersteuning en archivering
3	Netwerkvorming en samenwerking	8	Fysieke faciliteiten
4	Vereenvoudigde regelgeving en minder bureaucratie	9	Ondersteuning bij communicatie en PR
5	Toegang tot kennis en scholing	10	Ruimte voor eigen initiatief en experiment

Plek aan tafel

Hoofdboodschap

De mensen die de Velduitvraag Faro hebben ingevuld stellen voor dat overheden en instellingen erfgoedgemeenschappen een vaste plek aan tafel geven en hun rol in de erfgoedzorg erkennen. De kennis, ervaringen en de stem van erfgoedgemeenschappen doen ertoe.

Genoemde aandachtspunten

Structurele betrokkenheid

- Vanaf het begin
- Als gewaardeerde partner
- Op basis van wederkerigheid en gelijkwaardigheid
- Niet als gunst, maar als uitgangspunt
- Bouw aan relaties, werk vanuit vertrouwen
- Maak regelgeving die ruimte biedt aan een eigen/zelfstandige rol voor gemeenschappen in de erfgoedzorg (m.n. in de archeologie)
- Geef gemeenschappen mandaat
- Betrek ook niet-geïstitutionaliseerde initiatieven en gemeenschappen

Partner in besluitvorming

- Meebeslissen, niet alleen meedenken
- Inbreng is niet vrijblijvend, bijv. verplichting om iets met de resultaten van overleg te doen
- Maak betrokkenheid verplicht, bijv. adviesrecht of vertegenwoordiging erfgoedgemeenschappen in bestaande overleggen/adviesorganen
- Betrek erfgoedgemeenschappen bij het ontwerp van regelgeving en procedures, bij beleidsontwikkeling en evaluatie
- Verbreed het begrip belanghebbend

Toegankelijke overheid

- Minder bureaucratie, meer vertrouwen
- Samenwerken kan alleen als de overheid zelf ook op orde is; er zijn al jaren zorgen over deskundigheid en capaciteit bij (lokale) overheden
- Behoefte aan een dienstverlenende overheid i.p.v. rigide dwang
- Als een overheid veel van mensen vraagt, moet ze tijd en inzet misschien ook vergoeden

Plek aan tafel

“Niet slechts incidenteel raadplegen, maar structureel en vanaf het begin betrokken als gelijkwaardige partner.”

“Gelijkwaardig partnerschap vraagt uiteindelijk om een cultuurverandering, waarin erfgoedzorg wordt gezien als een gezamenlijke maatschappelijke opgave.”

“Zonder vrijwilligers stort de hele erfgoedzorg ineens. Dat mag weleens gezien worden.”

“Vrijwilligers beschikken over lokale, ervaringsgebonden kennis die professionals niet hebben.”

“Inbreng van erfgoedgemeenschappen moet zichtbaar doorwerken in beleid, organisatie én gedrag van overheidsmedewerkers. Niet in rapporten, maar in meetbare resultaten.”

“Zorg eerst dat het in NL loopt en ga dan daarna achter al die mooie 'vergezichten' (van Faro, red.) aanlopen.”

“Erfgoedgemeenschappen hebben zelf ook een taak, namelijk leren om de eigen inspanningen te vertalen in actuele relevantie. Alleen de constatering 'wat wij doen is belangrijk' of de kennis aanbieden in dikke onleesbare boeken is vandaag de dag onvoldoende.”

Veerkrachtige erfgoedgemeenschappen

Hoofdboodschap

Erfgoedgemeenschappen willen hun passie voor erfgoed centraal kunnen stellen. Dat vraagt om passende ondersteuning waarin hun vragen en mogelijkheden centraal staan.

Genoemde aandachtspunten

Financiële ondersteuning

- Sluit beter aan bij hoe gemeenschappen functioneren
- Geef structurele steun gericht op continuïteit en de basis i.p.v. incidentele kortlopende projectsubsidies
- Vereenvoudig aanvraag- en verantwoordingsprocedures
- Verbeter toegang voor informele erfgoedgemeenschappen

Praktische ondersteuning

- Gezamenlijke niet-commerciële/betaalbare tools en voorzieningen, bijv. voor 'backoffice'-taken, zoals ledenadministratie- en andere software, AVG-proof databeheer, servercapaciteit, digitaliseringsapparatuur, webarchivering en digitale platforms
- Betaalbare huisvesting voor organisaties of ruimte voor evenementen
- Advies over organisatievraagstukken (bestuur), professionalisering, verjonging, IT en communicatie
- Promotie van initiatieven via kanalen en platforms van overheden en instellingen
- Trainingen, bijv. over collectiebeheer, digitaliseren, archiveren, conserveren en omgang met vrijwilligers

Regeldruk

- Vereenvoudig (vergunning)procedures, veiligheidsprotocollen, handhaving e.d. voor met name monumenten en immaterieel erfgoed evenementen
- Verminder regeldruk voor besturen van verenigingen en stichtingen, bijv. vanuit Wet Bestuur en Toezicht Rechtspersonen (UBO-register)

Veerkrachtige erfgoedgemeenschappen

“Belangrijk is dat eigenaarschap bij de gemeenschappen blijft. Ondersteuning moet aanvullend zijn en niet leidend.”

“Kleine vrijwilligersorganisaties verdwijnen niet omdat de passie wegvloeit, maar omdat de administratieve last te zwaar wordt.”

“Kernvraag is of professionele erfgoedzorgers er zijn om het erfgoed een stem te geven of (ook) om de erfgoedgemeenschap te empoweren. Dat laatste vraagt om een andere focus, kennis en vaardigheden van de professional.”

“Wat helpt? Ministers en burgemeesters (en wethouders) die actief ambassadeur zijn en zich zichtbaar betrokken tonen bij een vrijwilligersorganisatie/erfgoedgemeenschap in hun eigen leefomgeving/straat/buurt/wijk.”

“Grote (bouw)projecten mogen gierend uit de hand lopen als ze georganiseerd worden door de overheid zelf, maar een kleine stichting waar op z'n hoogst een paar parttimers een bureau draaiende proberen te houden of vrijwilligers iets bedenken, moet bij een aanvraag bij een fonds aantonen dat er niets uit de hand kan lopen.”

“Voorkom dat schaarse vrijwilligers stranden in wet- en regelgeving. Zorg dat de werelden van ambtenaren en erfgoedgemeenschappen/vrijwilligersorganisaties elkaar leren kennen, want ze hebben elkaar nodig.”

“Wij werken weken met vrijwilligers aan een subsidieaanvraag, gaan op cursus, lichten toe, beantwoorden vragen. Uiteindelijk nul op het rekest.”

Veranderende taal, opvattingen en verbindingen

Hoofdboodschap

Ons denken over erfgoed en erfgoedzorg verandert. Daarvoor moeten we soms opnieuw elkaars taal leren spreken. Het helpt ook als we nieuwsgierig zijn naar elkaars perspectieven en opvattingen over wat erfgoed is en hoe het kan bijdragen aan maatschappelijke vraagstukken.

Genoemde aandachtspunten

Gelijkwaardigheid in taal

- Besef dat taal een machtsinstrument is
- Maak informatie laagdrempelig
- Vermijd neerbuigende termen en taal
- Vermijd jargon waarmee je groepen onbedoeld buitensluit
- Verfijn of vernieuw taal: voelen mensen zich aangesproken als vrijwilliger, publieksdeelnemer, erfgoeddrager, erfgoedgemeenschap of deel van een common

Openstaan voor iedereen

- Bied ruimte aan diverse perspectieven op en vormen van erfgoed
- Vanuit verschillende culturen, leeftijden, domeinen en sociale achtergronden
- Zie erfgoed niet alleen als object of collectie, maar ook als geleefde ervaring
- Benader erfgoed integraal vanuit de beleving van gemeenschappen
- Erfgoed is veranderlijk
- Beschouw alledaagse cultuur als bron van nieuw erfgoed
- Kijk ook naar initiatieven buiten de bestaande kaders
- Betrek ondervertegenwoordigde groepen
- Werk actief samen met gemeenschappen om hun erfgoed zichtbaar te maken

Erfgoed verbinden aan maatschappelijke doelen

- Erfgoed heeft een groot potentieel om bij te dragen aan sociale verbinding, gezondheid, welzijn en leefbaarheid, of thema's als identiteit en rechtvaardigheid, maar dit wordt nog niet overal benut
- Erken de waarde van erfgoedlocaties en -activiteiten als plekken van ontmoeting, identiteitsvorming en uitwisseling
- Zet die waarde in voor andere doelen buiten het erfgoedveld
- Geef leegstaand erfgoed een nieuwe bestemming voor sociale/maatschappelijke doelen
- Benader erfgoed als een sociaal proces
- Ontwikkel erfgoedactiviteiten waar mensen van allerlei leeftijden en sociale & culturele achtergronden elkaar ontmoeten
- Structurele samenwerking zorgt voor meer impact dan losse projecten
- Ga partnerschappen aan, bijv. met organisaties en beleidsmakers in de zorg, onderwijs en welzijn
- Neem actief deel aan de lokale Adviesraden Sociaal Domein
- Maak inhoudelijke verbindingen met de Sustainable Development Goals en de doorontwikkeling daarvan na 2030 door de VN
- Ontsluit voorbeelden

Veranderende taal, opvattingen en verbindingen

“Een toekomstgerichte erfgoedsector die midden in de samenleving wil staan, van die samenleving wil zijn en deze mee wil ontwikkelen, dient zich van a tot z bewust te zijn van de veranderlijkheid, de impact en de meerstemmigheid van de verhalen die de samenleving vormgeven. Ze dient zich te verhouden tot al die geluiden & kleuren & uitingsvormen uit die diversiteit aan culturen, leeftijden, domeinen en sociale achtergronden.”

“Een inzichtelijk ontsloten cultureel erfgoed is de basis van een voor de samenleving belangrijke identiteit en saamhorigheidsgevoel. Helaas is het ook de basis voor uitsluiting van afwijkende culturen of voor het ontstaan van ongewenste nationalistische ideologieën.”

“Ik zie kansen in de stimulering van intersectorale projecten, dus overheden die aanmoedigen en faciliteren dat erfgoedorganisaties samenwerken met bijvoorbeeld het sociaal domein en het bedrijfsleven. Dit zet deze gemeenschappen meer in de spotlight, vergroot hun maatschappelijke relevantie en trekt hopelijk ook nieuwe vrijwilligers.”

“Ik pleit ervoor om het begrip vrijwilliger te vervangen door een meer neutrale en gelijkwaardigere term. Hoewel aan het begrip vrijwilliger veel positieve connotaties verbonden zijn in de Nederlandse 'civil society', heeft het ook iets gratuits. In het beste geval wordt de ingebrachte arbeid (niet de kennis en ervaring!) wel gekapitaliseerd, maar verder moeten vrijwilligers vooral hun plaats kennen: ze vormen de tegenhanger, een afgeleide van (betaalde) professionals (soms zelfs met een verplicht vrijwilligerscontract). 'Vrijwilliger' is kortom een begrip uit de systeemwereld. Het gaat om dragende gemeenschappen, of ze nou betaald worden of niet. Ook dat begrip erfgoedgemeenschap (nota bene uit de verdragstekst van Faro) is wat mij betreft te beperkend voor een echte gelijkwaardigheid met zeggenschap. Je isoleert erfgoed hiermee uit zijn bredere maatschappelijke relevantie.”

“De samenleving loopt risico als verschillende sociale ‘bubbels’ niet meer met elkaar in contact komen. Er ontstaan blinde vlekken die een voedingsbodem zijn voor vooroordelen en polarisatie. ... Erfgoed kan een ‘contactzone’ zijn voor zulke ontmoeting en uitwisseling.”

“De meeste vrijwilligers willen graag serieus genomen blijven worden. Vaak zijn zij experts op het gebied dat ze vertegenwoordigen. Dus behandel hen niet als halve garen.”

“Grote delen van het culturele landschap zijn structureel ondervertegenwoordigd.”

Samen weten we meer

Hoofdboodschap

Uit alle antwoorden komt een duidelijk beeld naar voren: wie informatie en kennis deelt en samen zoekt naar mogelijkheden, bereikt meer. Dat vraagt om meer waardering voor de kennis en inzichten van erfgoedgemeenschappen en om het faciliteren van lerende netwerken. Aandacht voor nieuwe generaties is en blijft nodig.

Genoemde aandachtspunten

Erkenning informele kennis

- Herken en erken de waarde van informele kennis, zoals lokale, ervarings- en cultuurgebonden kennis van niet-beroepskrachten
- Betrek erfgoedgemeenschappen bij onderzoek en monitoring
- Maak die betrokkenheid structureel door het op te nemen in beleid, regelingen, agenda's

Toegang tot kennis en scholing

- Investeer in deskundigheid van vrijwilligers d.m.v. cursussen en trainingen
- Ontsluit (regio)kennis op één goed te bereiken (digitaal) adres, waarachter verschillende disciplines, beroepskrachten en gemeenschappen samenwerken
- Bied toegang tot informatie en kennis over erfgoed aan iedereen (niet alleen voor professionals en niet achter betaalmuren)

Nieuwe generaties

- Positioneer erfgoed breed in basis- en voortgezet onderwijs: geschiedenis, aardrijkskunde, maatschappijleer/maatschappelijke stages, burgerschapsonderwijs en talen
- Ondersteun onderwijsinstellingen bij het maken van lesbrieven of -pakketten over lokaal erfgoed
- Stimuleer interdisciplinair onderwijs en onderzoek in hoger onderwijs
- Enthousiasmeer jongeren voor ambachten en bescherm titels
- Zorg voor kennisoverdracht van vertrekkende vrijwilligers
- Betrek jongeren via hun eigen culturele referenties bij erfgoed
- Investeer in moderne middelen, zoals virtual reality
- Geef kinderen een actieve rol in erfgoedactiviteiten

Lerende netwerken

- Faciliteer lerende netwerken
- Zodat instellingen onderling kennis delen die landelijk toepasbaar is
- Zodat gemeenschappen onderling, of samen met instellingen, kunnen nadenken over oplossingen voor knelpunten

Samen weten we meer

“De basis: erken dat de kennis in erfgoedgemeenschappen zit. Vraag ernaar, en doe er ook iets mee.”

“Neem formeel in beleid op dat kennis van erfgoedgemeenschappen even belangrijk is als academische en professionele kennis.”

“Organiseer peer learning over herkenbare praktijkvragen. Hoe ga je om met een gemeente die je liever absorbeert dan als zelfstandige partner erkent? Die uitwisseling is minstens zo waardevol als kennisoverdracht van boven naar beneden.”

“Als het gaat om doorgeven van generatie op generatie kunnen we veel leren van immaterieel erfgoed gemeenschappen. Met name kleine musea en heemkundekringen denken nog te veel in geschiedenis (van vroeger) in plaats van in erfgoed (van nu met een link naar het verleden en een link naar de toekomst).”

“Veel erfgoedgemeenschappen of vrijwilligersorganisaties bestaan uit oudere generaties. Dan mist de inbreng van jongeren en hun kennis van bijvoorbeeld digitale middelen of social media heel erg.”

“Er ligt een kans in het ontwikkelen van nieuwe vormen van ontsluiting. Erfgoed kan niet alleen worden gepresenteerd als informatie, maar ook als ervaring, bijvoorbeeld via digitale of artistieke methoden. Dit kan helpen om nieuwe doelgroepen te bereiken en erfgoed relevanter te maken in een veranderende samenleving.”

“Netwerkvorming is cruciaal. Veel initiatieven werken geïsoleerd, terwijl vergelijkbare vragen spelen rond behoud, digitalisering en zichtbaarheid.”

“Zet in de verbinding met jongeren en het onderwijs vooral in op de sterke dimensie tussen erfgoed en burgerschapsonderwijs.”

Colofon

Dit verslag van de Velduitvraag Faro is opgesteld door het Faro-programma van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, in samenwerking met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, de koepel van provinciale erfgoedhuizen OPEN en LKCA.

Het document vormt de weergave van de resultaten van een enquête onder het brede erfgoedveld en dient als bouwsteen voor de toekomstige Netwerkagenda Erfgoedbeoefening (Verdrag van Faro en het UNESCO-verdrag Immaterieel Cultureel Erfgoed).

Amersfoort, juli 2026

Analyse en redactie

Adinda van Wely, Maarten Reith en Machteld Linssen

Vormgeving

Studio Lammert Jonkman

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Postbus 1600

3800 BP Amersfoort

www.cultureelerfgoed.nl

info@cultureelerfgoed.nl

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

Kenniscentrum
Immaterieel
Erfgoed
Nederland

